

HIERONIMO BOHUSZO NURODYMAI DĖL ANTKAPINIŲ PAMINKLŲ ĮRENGIMO

Kšištof Tolkačevski |

Vilniaus universiteto Knygotyros ir
dokumentotyros institutas
Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius, Lietuva
El. paštas: ksistof.tolkacevski@kf.vu.lt

Tyrėjus nuo seno domino senovės civilizacijų įrašai, išraižyti ant akmenų, paminklų, mūrinių pastatų, molinių lentelių ir kt. objektų iš kietųjų medžiagų. Tokie įrašai vadinami epigrafinais įrašais. Tam tikrą jų rūšį sudaro antkapių įrašai.

Nors apie antkapių įrašus yra daug rašyta kapinių, jose palaidotų asmenybių, architektūros, visuomenės tyrimų kontekste¹, dar daugiau jų yra surinkta ir publikuota tiek pasaulyje², tiek Lietuvoje³, tam tikri niuansai, susiję su pačiais įrašais, lieka neaiškūs. Vienas iš jų – antkapių įrašų teksto atsiradimas. Yra žinoma, jog įrašus iškaldavo skulptoriai, kurie labai dažnai paminklo apačioje arba kitoje, mažiau matomoje vietoje įrėždavo ir savo inicialus, pavardes, o kartais ir dirbtuvių adresus. Surinkus gausenę antkapių įrašų bazę, galima pastebėti, kada ir koks skulptorius dirbo su paminklais. Vilniaus kapinių skulptorius yra identifikavę savo darbuose architektas E. Małachowiczius⁴ ir istorikė V. Girininkienė⁵. Filologė K. Syrnicka, atlikusi didelį tyrimą, pastebėjo, jog XIX a. antroje pusėje atsiranda nemažai vienodų

1 Platesnę literatūros apžvalgą žr. TOLKAČEVSKI, Kšištof. Asmens įvaizdis XIX a. Vilniaus kapinių epitafijose: komunikacinis aspektas. *Knygotyra*, 2013, t. 61, p. 45–83.

2 Šiuo metu pasaulyje vis dar yra gaji Berlyno mokslų akademijos mokslininko Theodore'o Mommseno suformuota epigrafinių įrašų tyrimo tradicija. Pasitelkęs didžiulį mokslininkų kolektyvą 1847 m. pradėjo projektą *Corpus Inscriptionum Latinarum*, kurio tikslas buvo surinkti ir publikuoti lotyniškus epigrafinius įrašus Europoje, Azijoje (Artimieji Rytai) bei Afrikoje (Egiptas). Taip gimė daugiatomis serijinis leidinys tuo pačiu pavadinimu. T. Mommseno darbo rezultatas įkvėpė ir kitų šalių mokslininkus rinkti ir publikuoti savo šalių epigrafinius įrašus. Taip, be pavienių monografijų, atsirado *Corpus Inscriptionum Arabicarum Palaestinae* (vykdomas Sharono Moshe's Hebrajų universitete, Jeruzalėje; projekto pagrindą sudaro Vakariniėje

Palestinos dalyje surinkti arabiškis įrašai), *Corpus Inscriptionum Regni Bosporani* (nuo XX a. pr. vykdomas Rusijos mokslininkų, renkami įrašai aplink Bosforo sąsiaurį), *Corpus Inscriptionum Semiticarum* (vykdomas Įrašų ir grožinės literatūros akademijos mokslininkų Paryžiuje, projekto bazę sudaro semitų kalbomis užrašyti įrašai Artimųjų Rytų regione), *Corpus Inscriptionum Poloniae* (projektą vykdo Lenkijos mokslininkai nuo XX a. pradžios, projekto bazę sudaro Lenkijos teritorijoje iki 1815 m. iškalti įrašai) ir daugelis kitų.

3 Minėtinus V. Miliaus, E. Ulčinaitės ir W. Appelio, V. Gerliakienės, E. Małachowicziaus, V. Girininkienės bei kt. tyrėjų publikacijos.

4 MAŁACHOWICZ, Edmund. *Wilno: Dzieje. Architektura. Cmentarze*. Wrocław, 1996, p. 216–219.

5 GIRININKIENĖ, Vida. *Rasos*. Vilnius, 1988; GIRININKIENĖ, V.; PAULASKAS, A. *Vilniaus bernardinų kapinės*. Vilnius, 1994.

tekstų (išskyrus biografinę informaciją apie velionį, tokią kaip vardas ir pavardė, gimimo ir mirties metai ir kt.) ant įvairių antkapių⁶, o tai reiškia, jog skulptoriai galėjo turėti tam tikrus tekstų šablonus, kuriuos siūlydavo klientams. Dar daugiau apie antkapių įrašų atsiradimą pasako testamentai.

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajorų testamentai buvo sudarinėjami laikantis tam tikros struktūros, todėl ilgą laiką dokumentai susidėdavo iš tų pačių dalių. Vienoje dalyje, vadinamoje *commendatio*, velionis turėdavo pasirūpinti savo siele ir kūnu, t. y. paaukoti pinigų kokiai nors bažnyčiai, kurioje ir bus palaidotas, taip pat skirti lėšų maldoms už jo sielą⁷. XVII–XVIII a. testatoriai⁸ neretai nurodydavo, kurioje bažnyčios vietoje nori būti palaidoti, kokį kapą jiems įrengti. Ypatingu pamaldumu Baroko epochoje buvo laikomas kilmingųjų noras būti palaidotiems po bažnyčios durų slenksčiu, vietoje, kuri yra labiausiai mindžiojama⁹. Tuomet neretai testatoriai testamentuose prašydavo iškalti įrašą: *Čia guli nusidėjėlis*¹⁰.

XIX a. testamentų rengėjai dažnai nebesilaikydavo senesnių tradicijų, todėl dokumentų sandara pakito. Vis dėlto kai kuriais atvejais dėmesys norimo antkapio apibūdinimui tik didėjo. Skelbiamą šaltinį sudėtinga priskirti konkrečiai dokumentų rūšiai, nes tai tik dalis dokumento. Galima manyti, jog tai yra testamentinio laiško¹¹ arba testamentu juodraštinio varianto dalis – vienas lapas, užrašytas iš abiejų pusių. Pirmojo puslapio apačioje po tekstu dešiniame kampe ta pačia rašalo spalva bei identiška rašysena užrašytas skaičius 10. Numeracija galėtų reikšti, jog skelbiamas dokumentas yra tik dalis didesnio dokumento.

Apie dokumento autorių žinių yra nedaug. Tik iš pateikto dokumento aiškėja, jog Hieronimas Bohusz as buvo Šiaulių pavieto pakamarė, Šėtos Švč. Trejybės bažnyčios globėjas. Šis titulas pagal kanonų teisę yra paveldimas, todėl paliudija, jog būtent Bohuszai, vienu metu buvę stambūs žemvaldžiai¹², fundavo bažnyčios statybas Šėtoje. Manoma, kad pirmoji medinė bažnyčia stovėjo dar XV a. pirmoje pusėje¹³. 1759 m. bažnyčios altorių statybą fundavo Janas Bohusz as¹⁴, o 1771 m. pradėta statyti nauja bažnyčia. XVIII a. pabaigoje baigta statyti, 1805 m. naujoji mūrinė bažnyčia sudegė. Atstatyta 1817 m.¹⁵

Iš skelbiamo dokumento turinio aiškėja, jog bažnyčios rūsiuose ilsėjosi Bohuszų giminės atstovai – tokias privilegijas dažniausiai turėjo bažnyčių fundatoriai. Šiame dokumente H. Bohusz as nurodo jį palaidoti Šėtoje greta jo tėvo kapo ir patatyti jiems bendrą paminklą su jo paties sugalvotu epigrafiniu įrašu, o Švč. Trejybės bažnyčioje pakabinti jam antkapinę plokštę, kurios įrašą taip pat pateikė. Iš dokumento aiškėja, kad ir H. Bohusz o motina – iš Legowicz ių giminės – palaidota bažnyčios rūsyje. Jos atminimą autorius taip pat prašo išsaugoti.

Atrodo, jog į šį velionio prašymą nebuvo atsižvelgta. Iki šių dienų Šėtos Švč. Trejybės bažnyčioje išliko tik viena memorialinė plokštė su įrašu Hieronimo Bohusz o

tėvo Ignaco Bohuszo atminimui įamžinti. Ji yra pritvirtinta dešinėje navoje ant kolonos, po Kryžiaus kelio stotimi „Paima kryžių“. Įrašas išskaptuotas balto marmuro plokštėje, raidės paaukuotos. Plokštė pritvirtinta keturiais varžtais, kurių (panašu į dokumento autoriaus norą) galvutės yra gelės formos. Įrašas:

D.O.M.
 Ku czci i wieczystemu uwielbieniu
 cnot i zasług
 równie publicznych jak i domowych.
 S. P.
 IGNACEGO BOHUSZA
 Podkomorzego Powiatu Wilkomierskiego,
 Kollatora Kościoła Szatskiego,
 + . w 1838. r. d. 8. Marca.
 wieku lat 78.
 Pogrzebionego w mogile, na ziemi
 własnej parafii,
 Pamiątka
 przez niepoćieszonego Syna i stroskaną żonę
 poświęcona.
 [linija]
 Kto, jak on, dni Swe dobru, współ_ludzi poświęci,
 Wiekopomnie żyć będzie w cnotliwych pamięci.¹⁶

6 SYRNICKA, Krystyna. *Polska epigrafika nagrobna na Wileńszczyźnie: tradycja i współczesność*. Wilno–Lublin, 2001, p. 166.

7 KARALIUS, Laimonas. Testamenty. In *Kultura Wielkiego Księstwa Litewskiego: analizy i obrazy*. Kraków, 2006, p. 777.

8 Testatorius – testamento autorius.

9 HEDEMANN, Otton. *Testamenty Braławsko-Dziśnieńskie XVII–XVIII wieku jako źródło historyczne*. Wilno, 1935, p. 16.

10 Toks įrašas yra ir Šv. Apaštalų Petro ir Povilo bažnyčioje, po kurios durimis palaidotas bažnyčios fundatorius Kazimieras Pacas. Po to, kai į jo epitafiją trenkė žaibas, 1808 m. virš bažnyčios durų buvo pakabinta epitafija su nauju tekstu. Plg. APPEL, Włodzimierz; ULČINAITĖ, Eugenija. *Inskrypcje Wileńskich kościołów = Vilniaus bažnyčių įrašai =*

Inscriptiones ecclesiarum Vilnensium. Vilnius, 2005, p. 124, 144.

11 Testamentinis laiškas – toks laiškas, kuriame pareiškiami paskutinė žmogaus valia mirties atveju. Plg. *Testatoriai ir testamentai*. Vilnius, 2007, p. 253.

12 *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. T. 2. Warszawa, 1890, s. 809.

13 STAŠAITIS, Stanislovas; NAUDŽIŪNAS, Gintautas. *Šėtos Švč. Trejybės bažnyčia (1499–1999 m.)*. Kėdainiai, 1999, p. 5.

14 STAŠAITIS, Stanislovas. *Šėtai – 640 metų*: miestelio istorinė apžvalga. Kėdainiai, 2002, p. 20.

15 Ten pat, p. 32.

16 D[ievui] A[ukščiausiajam] G[alingiausiajam] / Atminimui ir amžinajam pagerbimui / dorybių ir nuopelnų / kaip visuomeninių, taip ir šeimyninių / Š[vento] A[tminimo] / IGNACO BOHUSZO

Yra žinoma, jog, be šios epitafijos, bažnyčioje kurį laiką kabėjo dvi memorialinės plokštės, skirtos Šėtos parapišėse kapinėse palaidotam Stanislovui Montvilai ir jo sūnui Juozapui Montvilai, palaidotam Vilniuje Rasų kapinėse. Epitafijos nuimtos XX a. pradžioje¹⁷.

Dokumento originalas, 35,5 × 22 cm dydžio, yra saugomas Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje (f. 12, b. 4470). Publikuojamas šaltinis parašytas netaisyklinga lenkų kalba, vietomis vartojami rusų kalbos žodžiai, lotyniškos citatos. Publikacijoje laikomasi kritinio šaltinių skelbimo principų. Skaitytojui pateikiamas tekstas originalo kalba bei jo vertimas į lietuvių kalbą. Lenkiško teksto kalba, sakinių struktūra ir stilius netaisyti. Lietuviškame vertime laužtiniuose skliaustuose atskleisti originale praleisti, bet teksto suvokimui būtini žodžiai. Teksto komentarai pateikiami išnašose.

Tikimasi, jog ši publikacija prisidės ne tik prie Šėtos lokalsios istorijos, Bohuszų giminės, mirties kultūros, bet ir prie epigrafinio įrašo kultūros tyrimų.

[1 PUSLAPIS]

D. O. M.

Juszki Mohiły Hieronima

Bohusza.

b. podkomorzego powiatu Szawelskiego. Asesora Sądu
Sumiennego Gubernii Wilenskiej. Bardziy Honoro-
wego zmarłego w Roku miesiąca dnia.

Pogrzebionego na mogile Szatckiej obok Oyca.

Pamiętka¹⁸.

Za życia ieszcze przez siebie samego zrobio-
na, i ofiarowana Kościołowi Szatckiemu, jako
byłego Kollatora gdzie wszystkich przodków moich

Bohuszow

Zwłoki są złożone.

Boże day Im i mnie wieczne odpocznienie

In vita vermīs – post mortem pulvis.

na tafli szarego marmuru, to się wrycie głęboko literami złotemi, a po koncach dadzą się rozetty, ze szrubami i tuzową tafle proszę o wmurowanie, w Szatckiem Kosiole obwinąwszy w płutno, gdyby przy robócie wapno nie

zostawiło śladów, które to płutno, jako w murnie oberż
 nąć trzeba – i rozetty, ieśli nie wprzod, to dopiero
 wszrubować trzeba – przy których szruby, powinny
 bydź długie a gwinty głębokie.
 Jeślibym nie mógł uśpiac¹⁹ zrobić podobną pamiątkę

[1 REV.]

koscioła Szatckiego dla zmarłej s.p. Matki moiej, [kairėje pusėje viršutiniame
 kampe vertikaliai iš apačios į viršų parašyta: *Matka moia zdo
 mu Legowiczówna.*-]

to upraszam tych co mają obowiązki dla IZby [HZBy, NJSY ?]
 o spełnienie woli moiej. - nie szumnym, nie
 dumny, lecz podług zasług i uczucia.

Na mogille Szatckiej Obok Oyca, proszę wymurować sklepisko
 i wniem siało²⁰ moje złożyć, <...> w tey iednak trumnie, jaką Tu
 za Życia zrobię, i podług życzenia moiego, obchod po
 grzebowy odprawić – „to się w testamencie opisze“ a na
 mogille wymurować, na czworoboczney podstawie,
 wysoką od kilku sążni okrągłą w raz w gurę i [g]dze
 kopułę, u wierzchu ktorey wmurowac czuhunny²¹
 krzyż, z wyobrażeniem połączanem Zbawiciela
 i napisem „i Opuść nam nasze winy“ –
 uspodu na iedney ścianie czworoboku, tafla
 czuhunna – i na niey, złotemi literami na
 pis – tu spoczywaią Zwłoki Oyca Ignace-
 go i Syna Hieronima Bohuszow-

przychodniu!! westchniż za niemi do Przed
 wiecznego

/ Ukmergės pavieto pakamarės / Šėtos bažnyčios
 globėjo / + 1838 m. kovo 8 d. / 78 m. amžiaus. /
 Palaidoto kape, žemėje / savos parapijos, / Atmi-
 nimas / nepaguosto Sūnaus ir liūdinčios žmonos
 / paskirtas. / Kas, kaip jis, Savo dienas gėriui tarp
 [?] žmonių paaukos, / amžinai gyvuos dorybingųjų
 atmintyje.

17 JANKAUSKAS, Vidmantas. Montviliana, arba

pamirštas mūsų istorijos puslapis. *Jonavos balsas*,
 1991, rugpjūčio 6–31.

18 Žodis *pamiątkka* įrašytas su klaida – *pamiąntka*,
 tačiau *n* raidė nubraukta pieštuku

19 Lenk. *zdążyć*.

20 Turi būti *ciato*.

21 Nevartojama forma. Turėtų būti *želiwny*.

N[ota] B[ene] iešliby się nasyp [?], w ktorem złożonybsą, miał tusz fundamentalne sciany, i podstawę gruntowną, to nad nim wznieść by należało, powyższą pamiątkę – możnaby nawet nasyp [?] tesz zrobić zkratami, dac powietrza, tusz aby wnim na przyszłość, insze umieścić <...> moż na było. – Koszt nie wielki, a pamięć wieczna – wyborną mu agłę [mogiłę?] U Czapszi [Czapskich?] w kieydanach, mała, duża, gzymse, i.t.p. wapno iest może u hr. Montwiłły, jag to s papierow pszy sprzedaży Milisa nirzey widno i poinformować się można – chęć dobrysz tylko trzeba a <...> pewny-

VERTIMAS

D. A. G.²²

Kapas Kraujo Hieronimo

Bohuszo.

Šiaulių pavieto b.²³ pakamarės. Sąžiningo
Vilniaus gubernijos teismo²⁴ asesoriaus²⁵. Labai garbin-
go, mirusio metais mėnesio dieną.

Palaidoto kape šalia tėvo, Šėtoje.

Atminimas.

Dar gyvenimo metu paties padary-
tas ir paaukotas Šėtos bažnyčiai kaip
buvusio globėjo²⁶, kur visų mano protėvių

Bohuszų

Palaikai²⁷ yra sudėti.

Dieve, duok Jiems ir man amžiną atilsį.

Gyvenime – kirminas, po mirties – dulkės.

tai bus giliai išskaptuota pilko marmuro plokštėje, auksinėmis raidėmis, o kraštuose bus duotos rozetės²⁸ su varžtais, ir tūzo plokštę prašau įmūryti Šėtos bažnyčioje, apvyniojus į medžiagą, kad darbo metu kalkės nepalikėtų pėdsakų, [o] medžiagą tą ne į mūrą nurėžti reikia – ir rozetes, jei ne prieš tai, tai bent įgręžti reikia – prie kurių varžtai turi būti ilgi, o sriegiai gilūs. Jeigu negalėčiau suspėti padaryti panašų atminimą

Šėtos bažnyčioj mirusiai mano š. a.²⁹ Mamai [kairėje lapo pusėje šonu parašyta: mano Mama iš Legowiczių giminės], tai prašau tų, kurie eina pareigas rūmuose [?], išpildyti mano valią – ne triukšmingas, ne išdidus, tačiau pagal nuopelnus ir jausmus.

Ant Šėtos kapo greta Tėvo³⁰ prašau išmūryti aslą [?] ir joje mano kūną sudėti³¹, tačiau tokiam karste, kokį čia gyvendamas pasidarysiu, ir pagal mano norą laidotuvių apeigas įvykdyti – tai bus aprašyta testamente, o ant kapo išmūryti ant keturkampio pagrindo kelių sieksnių³² aukščio apvalią, besistiebiančią, su kupolu, kurio viršuje įmūryti ketaus kryžių su paaukuotu Išganytojo atvaizdu ir įrašu: „Ir Atleisk mums mūsų kaltes“ – apačioje, vienoje keturkampio sienoje, ketaus plokštė – ir ant jos, įrašas auksinėmis raidėmis – čia ilsisi palaikai Tėvo Ignaco ir Sūnaus Hieronimo Bohuszū.

Praeivi!! Atsidusk už juos prieš Amžinąjį

[TOLIAU SMULKESNIU ŠRIFTU]

N. B.³³ jeigu pylimas [?], kuriame sudėti bus [palaikai], turėtų ir pamatines sienas, ir tvirtą pagrindą, tai virš jo reiktų iškelti aukščiau minėtą atminimą – pylimą galima padaryti netgi

22 D.A.G. – Dievui Aukščiausiam Galingiausiam. Lot. D.O.M. (Deo Optimo Maximo).

23 b. – buvusio.

24 T. y. Vilniaus gubernijos Garbės teismo.

25 Asesorius – LDK įvairių teismų kolegijų pareigūnas, XVIII–XIX a. Rusijoje Senato, Sinodo, teismų kolegijų pareigūnas.

26 Lenk. *kollator* – bažnyčios arba vienuolyno fundatorius, taip pat jo palikuonis, turėjęs teisę siūlyti vyskupui kandidatus į mažesnes beneficijas, t. y. pareigybes. Terminas *kollator* vartojamas netaisykliniai, nes remiantis kanonų teise *collatio beneficiorum* yra apibrėžiami tik popiežiai ir vyskupai. Pasaulietis, turėjęs globėjo titulą, bažnyčioje gaudavo tam tikrų garbės privilegijų: 1) procesijų metu už parankės galėjo lydėti kunigą; 2) turėjo savo suolą bažnyčioje; 3) neretai bažnyčioje yra jo giminės herbas.

27 Pagal papročius, bažnyčių fundatoriai dažniausiai atguldavo jų rūsiuose. Tikslių duomenų apie palaidojimus bažnyčios požemiuose nėra, tačiau Šėtos gyventoja Vladislava Sadauskienė (gim.

1928 m.) prisimena, kad apie 1980 m. kunigas Jurgis Užsienis (1927–2015) inicijavo bažnyčios rūsio pertvarkymą, įkurta naujų patalpų (skalbyklos, sandėliukai ir pan.). Pertvarkymo metu buvo rasta daugybė kaulų, kurie vėliau buvo perlaidoti bažnyčios šventoriuje.

28 Rozetė – stilizuotas gėlės žiedo pavidalo ornamentas motyvas.

29 š. a. – švento atminimo.

30 Ignacy Bohusz.

31 Greičiausiai kalbama apie požeminį rūšį, ant kurio turėtų stovėti paminklas ir jo pagrindas.

32 Sieksnis – senovinis ilgio vienetas. Lietuvoje buvo dvi atmainos – paprastasis (1,95 m arba 6 pėdos) ir didysis (2,84 m. arba 9 pėdos). Plg.: GUDAVIČIUS, Edvardas. Sieksnis. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. T. 21. Vilnius, 2012, p. 590.

33 N. B. – *nota bene* (lot.) trumpinys. Reiškia: *gerai įsidėmėk*. Paprastai santrumpa vartojama toje knygos, rašto ar dokumento vietoje, į kurią norima atkreipti ypatingą dėmesį.

D. O. M. A

Jurki Mabitę Ansonima
Bobusza.

Le isochomasygo powiedu zrawolemiego - Ansona dacie
Sumionego Guberni Wlaniwicy i Andrey Hanro-
wego - zamartego w Polce ministra dawa
pogrzebionego na mogile w katedry obok Orypa
Pamiątkę.

Ta życia wczere proca siebie samego zrobi-
ni, i ofiarowana Kłobolowi skatkiemu, i ino
byłego Kollatora - gdzie wosy, stchik ^{możk} ~~zrost~~ ^{zrost}

B o h u s z o w

Zawloni sa ² ~~zawloni~~ ² ~~zawloni~~

Boże daj Im i mnie wieczne odpocznienie

In vita vermis - post mortem pulvis.

na kapi szurego marmuru, to sie wyryc gromboks lite-
rarni wotami, a za kosciami dacia sie rozety, zeszubani
i Ansona kapi, proca o wzmrowanie, w koscianach
oburgnawcy w plucno gilyby przy robocie, wrauno nie
zastawito stalow, ktore to plucno, im wzmrownie oby
naje treba - i rozety, istli nie w rozet, to depino
rozawubawit treba - przy ktorych zrosty, powinne
bydz dzieje a gwonty gromboks.

Jednym mi mogt upiaci robic podobna pamiątkę

16

H. Bohuszo nurodymų dėl memorialinio įrašo iškalimo fragmentas.
LMAVB RS, F. 12, b. 4470, lap. 1

su grotomis, duoti oro, kad ateityje jame būtų galima <...> įkelti kitus [palaikus]. Išlaidos nedidelės, o atminimas amžinas – rinktinis kapas pas Czapskius Kėdainiuose³⁴ <...> nedidelis, dideli karnizai ir t. t. Kalkių galbūt yra pas gr. Montvilą, kaip tai matyti žemiau iš Miliso [?] pardavimo dokumentų, o ir pasiteirauti galima – tik gero noro reikia, o <...> neabejotinai.

Literatūra

1. APPEL, Włodzimierz; ULČINAITĖ, Eugenija. *Inskrypcje Wileńskich kościołów = Vilniaus bažnyčių įrašai = Inscriptiones ecclesiarum Vilnensium*. Vilnius, 2005. 327 p.
2. Czapski-Hutten. Iš *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Vilnius, 2003, t. 4, p. 247.
3. GIRININKIENĖ, Vida. *Rasos*. Vilnius, 1988. 93 p.
4. GIRININKIENĖ, V.; PAULASKAS, A. *Vilniaus bernardinų kapinės*. Vilnius, 1994. 78 p.
5. GUDAVIČIUS, Edvardas. Sieksnis. Iš *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Vilnius, 2012, t. 21, p. 590.
6. HEDEMANN, Otton. *Testamenty Brasławsko-Dziśnieńskie XVII–XVIII wieku jako źródło historyczne*. Wilno, 1935. 36 p.
7. JANKAUSKAS, Vidmantas. Montviliana, arba pamištas mūsų istorijos puslapis. *Jonavos balsas*, 1991, rugpjūčio 6–31.
8. JUČAS, Mečislovas. Paskutinioji valia. Pagal XVI–XVIII a. Lietuvos didikų testamentus. *Naujasis židinys-Aidai*, 2003, nr. 9.
9. KARALIUS, Laimonas. Testamenty. In *Kultura Wielkiego Księstwa Litewskiego: analizy i obrazy*. Kraków, 2006, p. 772–783.
10. Kiejdany. In *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. Warszawa: nakł. Filipa Sulimierskiego i Władysława Walewskiego, 1883, t. 4, p. 17–19.
12. Kollator. In *Wielka encyklopedia powszechna ilustrowana*. Serya I. Warszawa, 1905, t. 37–38, p. 72.
13. MAŁACHOWICZ, Edmund. *Wilno: Dzieje. Architektura. Cmentarze*. Wrocław, 1996, p. 216–219.
14. NIESIECKI, Kasper S. J. *Herbarz polski*. Wyd. przez Jana Nep. Bobrowicza. Lipsk, 1839, t. 2, p. 208–214.
15. ROGALSKI, Leon. Kollator. *Encyklopedyja powszechna*. Warszawa: nakł. i druk S. Orgelbranda, 1864, t. 15. p. 98–99.
16. SYRNICKA, Krystyna. *Polska epigrafika nagrobna na Wileńszczyźnie: Tradycja i współczesność*. Wilno–Lublin, 2001. 327 p.
17. STAŠAITIS, Stanislovas. *Šėtai – 640 metų: miestelio istorinė apžvalga*. Kėdainiai, 2002, 163 p.
18. STAŠAITIS, Stanislovas; NAUDŽIŪNAS, Gintautas. *Šėtos Švč. Trejybės bažnyčia (1499–1999 m.)*. Kėdainiai, 1999. 36 p.
19. Szaty. In *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. Warszawa: nakł. Władysława Walewskiego, 1890, t. 11, s. 809.
20. *Testatoriai ir testamentai: žymių žmonių paskutinė valia nuo Antikos iki šių laikų*. Sud. Vytautas Gaivenis ir Romualdas Šinkūnas. Vilnius: Rosma, 2007. 512 p.

[teikta 2015 m. vasario 13 d.

Primta 2015 m. kovo 18 d.

³⁴ Greičiausiai turima omenyje 1845 m. grafų Czapskių išmūryta Jėzaus Kristaus koplyčia Kėdainių kapinėse.